

Dr hab. Ryszard Ślęczka prof. UKEN

Kraków, 17 października 2024

Wydział Pedagogiki i Psychologii

Instytut Pedagogiki

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej

w Krakowie

Recenzja

pracy doktorskiej Krzysztofa Jasińskiego pt. *Problematyka doskonalenia nauczycieli matematyki na łamach czasopism pedagogicznych i matematycznych w Polsce w latach 1945-1961*

napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Romualda Grzybowskiego i promotora pomocniczego dr Pawła Śpicy

Przesłaną recenzję sporządzono w oparciu ustawę *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 r. z późniejszymi zmianami. W odniesieniu do przedmiotu recenzji właściwym jest art. 187 pkt 1-3. Zgodnie z zawartymi tam wskazaniem kandydat do stopnia doktora powinien wykazać się ogólną wiedzą teoretyczną w odniesieniu do dyscypliny albo dyscyplin naukowych oraz umiejętnościami samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Ponadto, przedstawiona przez niego rozprawa doktorska powinna być oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego oraz jego zastosowaniem w sferze gospodarczej lub społecznej względnie artystycznej.

Założenia podstawowe dla sporządzanej recenzji

Recenzję sporządzono w oparciu o tekst rozprawy doktorskiej przyjętej przez dyscyplinę pedagogika - Uniwersytet Gdański. Opracowanie liczy 441 stron i zawiera w sobie najważniejsze części charakterystyczne dla tego typu opracowań tj. wstęp, rozdziały I-IV, zakończenie, spis tabel i ilustracji, aneks oraz wykaz bibliografii. Jest oryginalnym dziełem autorstwa Krzysztofa Jasińskiego i napisana została zgodnie z zasadami właściwymi dla pracy naukowej.

W odniesieniu do problematyki podjętych badań

Właściwie wybrano okres historyczny w odniesieniu do omawianej problematyki. W oświacie polskiej po 1945 roku doszło do istotnych zmian w zakresie szkolnictwa powszechnego (podstawowego), średniego ogólnego, zawodowego oraz kształcenia nauczycieli. Najpierw powołano władze oświatowe, dla zmieniającej się rzeczywistości, co wyraziło się w postaci utworzenia Resortu Oświaty PKWN, a następnie Ministerstwa Oświaty w Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej. Postanowiono zlikwidować dualizm szkolny, a w 1948 roku, na krótko, wprowadzono 11-letnią szkołę ogólnokształcącą stopnia podstawowego i licealnego. Okres ten zamyka rok 1961 i ustawa z dnia 15 lipca 1961 r. *O rozwoju systemu oświaty i wychowania*, dająca podstawę prawną dla dalszego rozwoju szkolnictwa podstawowego i średniego. W zakresie kształcenia i doskonalenia nauczycieli dominującymi formami stały się licea pedagogiczne i Wyższe Szkoły Pedagogiczne. Zbudowano też odpowiedni system dokształcania i doskonalenia nauczycieli. Warto w tym miejscu przytoczyć słowa autora zawarte w streszczeniu, a znajdujące się na końcu opracowania: „Praca jest wynikiem podjętych przez autora badań dotyczących udziału czasopism pedagogicznych i matematycznych w doskonaleniu zawodowym nauczycieli matematyki w Polsce w latach 1945-1961. Ich zasadniczym celem było naświetlenie niedostatków w przygotowaniu pedagogicznym oraz w zakresie wiedzy przedmiotowej nauczycieli matematyki w Polsce w latach 1945-1961 oraz zrekonstruowanie sposobów ich doskonalenia z czasopism pedagogicznych ze szczególnym uwzględnieniem czasopism o profilu matematycznym”. Wybraną problematykę uznać należy za ważną i aktualizującą istniejący stan badań w tym zakresie.

Zastosowana metodologia badań

W pracy wykorzystano elementy metodologii charakterystycznej dla badań prowadzonych w obrębie nauk humanistycznych i społecznych. Z uwagi na specyfikę badań autor wybrał triangulację, jako metodę właściwą i stosowaną w naukach społecznych. Jak stwierdził, pozwoliła mu ona zachować odpowiednio wysoką jakość prowadzonych badań oraz ograniczyć do minimum możliwość popełnienia błędów. Zastosowanie wspomnianej metody

pozwoili autorowi na swobodne poruszanie si w obrbie problematyki pedagogicznej, historycznej oraz prasoznawczej, co w konsekwencji dao moilność zebrania w miarę kompletnych danych, a nastpnie ich porównania i połączenia w całość.

Szczegółowa analiza treści przedstawionej do recenzji pracy doktorskiej

Struktura i temat pracy

W pracy dostrzec można jej związek tematyczny z poszczególnymi rozdziałami i podrozdziałami oraz ogólnie przyjętą problematyką badań. Opis badań ujęty został w strukturze historyczno-problemowej z zachowaniem porządku chronologicznego. Wybór tematu należy uznać za właściwy i oryginalny. Można też zauważyć, że dotychczas bardzo rzadko podejmowano próby przeanalizowania problematyki doskonalenia nauczycieli matematyki w odniesieniu do zawartości czasopism o charakterze matematycznym i pedagogicznym.

Komplementarność przedstawionych treści w odniesieniu do poszczególnych części i rozdziałów

Całość rozpoczyna obszerny wstęp, w którym uzasadniono wybór tematu, literatury, dostępnych źródeł oraz zastosowanej metodologii badań. W tym miejscu szeroko odniesiono się do przeglądu badań w zakresie wybranej problematyki tj. przeanalizowano zaistniałe reformy szkolne, plany i programy nauczania, kształcenie i doskonalenie nauczycieli, w tym także kwestie indoktrynacji polityczno-ideologicznej w odniesieniu do uczniów i nauczycieli. Obok pozycji starszych takich jak prace W. Okonia, T. Nowackiego, J. Jarowieckiego pojawiły się bardziej współczesne opracowania R. Grzybowskiego i innych autorów, prezentujące najnowsze ustalenia w tym zakresie. Nieco więcej można było się spodziewać po próbie uporządkowania terminologii i zdefiniowania pojęć samokształcenia, doksztalcenia i doskonalenia nauczycieli, zwłaszcza po II wojnie światowej. Wywody, w większości dość obszerne, ale raczej niewiele wnoszą do obecnego rozumienia tych pojęć. Wstęp kończy się szczegółowym omówieniem struktury pracy.

Na teoretyczną analizę wybranego problemu badań pozwolono sobie w rozdziale pierwszym, gdzie starano się zarysować najważniejsze etapy w procesie powstawania

polskiego systemu oświaty, w tym również idee doskonalenia nauczycieli, zwłaszcza na przestrzeni lat 1945-1961. Sięgnięto do początków polskiego systemu edukacji i zrębów tworzenia się szkoły średniej w czasach II Rzeczypospolitej. Właściwie przesunięto granicę odbudowy polskiego szkolnictwa do 1944 r. Wówczas to rozpoczął swoją działalność Resort Oświaty w ramach PKWN, który następnie przekształcono w Ministerstwo Oświaty działające w ramach Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Rozpoczęto też proces tworzenia nowej administracji szkolnej. Wyprzedzając nieco zakończenie działań wojennych podjęto określone kroki zmierzające od odbudowy polskiego szkolnictwa, ale już na nowych zasadach. Nie kwestionując ogólnych założeń co do struktury pracy, w rozdziale tym proponowałbym jedynie pozostawić układ podrozdziałowy. Pozostawić podrozdziały 1.1., 1.2. i dodatkowo wprowadzić podrozdział 1.3., omawiający koncepcje szkoły polskiej i kształcenia nauczycieli w okresie PRL, w odniesieniu do jego systemie społeczno-politycznego. W konsekwencji podrozdział 1.3. miałby numer 1.4. i zamykał całość rozdziału pierwszego.

W rozdziale drugim zajęto się analizą czasopism pedagogicznych i matematycznych pod kątem ich wpływu na koncepcje kształcenia i doskonalenia nauczycieli w czasach PRL. Zaprezentowano bogatą tradycję czasopism matematycznych i pedagogicznych, podkreślając znaczenie II Rzeczypospolitej w ich upowszechnianiu. Ważnym zagadnieniem było odtworzenie wielu periodyków, które z dużym powodzeniem ukazywały się w Polsce międzywojennej i później. Nie ominięto też nowych inicjatyw, które zaowocowały tytułami wydawanymi do dnia dzisiejszego. Przy tej okazji nie zapomniano o czasopismach o charakterze matematycznym i bliskiej im problematyce matematycznej poruszanej w czasopismach pedagogicznych.

W rozdziale trzecim zaprezentowano metodologię badań własnych ukazującą cel i przedmiot badań, metody badawcze (ogólne założenia i metody badań historycznych, prasoznawstwo i metody badań prasoznawczych, metodę analizy zawartości), przebieg badań oraz odniesienie do istniejącej bazy źródłowej.

Ostatni, czwarty rozdział, posiada dość złożoną konstrukcję i brzmi „Przebudowa programowa i ideologiczna szkoły oraz kształcenie, doksztalcenie merytoryczne, pedagogiczne i ideologiczne nauczycieli matematyki w świetle artykułów zamieszczonych na łamach czasopism z lat 1945-1961”. Rozpoczyna go dyskusja na temat programów kształcenia, ustroju szkolnictwa i potrzeb reform. W dalszej kolejności odniesiono się do czynników zewnętrznych, wpływających na sytuację w ówczesnej szkole i połączono je z walką o wyniki nauczania, problemem laicyzacji i nauką religii. Analizę aktualnej sytuacji w kraju i oświacie zamyka refleksja nad potrzebami reform i słuszności ich przeprowadzenia. W podrozdziałach od

drugiego do piątego mowa jest o kształceniu i doskonaleniu nauczycieli matematyki w różnych aspektach. W kolejnych poruszono zagadnienia pedagogiczne, psychologiczne i wychowawcze, treści ideologiczne, działalność czasopism pedagogicznych w ocenie czytelników; problemy i projekty doskonalenia zawodowego nauczycieli matematyki na łamach czasopism „Matematyka” i „Wiadomości Matematyczne”. Niektóre z tych podrozdziałów zawierają dodatkowe wyszczególnienia, które można byłoby pominąć (dla przykładu: podrozdział 4.6, 4.7 i 4.9). Zachodzi pytanie, czy nie warto podzielić tej złożonej problematyki na przynajmniej dwa odrębne rozdziały i usystematyzować je merytorycznie?

Bibliografia

Zestawienie bibliograficzne obejmuje blisko trzydzieści stron tekstu (s. 415-441). Zebrano w nim wykaz akt zgromadzonych w Archiwum Akt Nowych w Warszawie tj. Zespół Ministerstwa Oświaty, Zespół Centralnego Ośrodka Doskonalenia Kadr Oświatowych w Warszawie, Zespół Centralnego Ośrodka Metodycznego w Warszawie oraz Zespół Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, co wydaje się być zasadnym. Warto byłoby również sięgnąć do materiału archiwalnego zgromadzonego w Archiwum Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie, gdzie odnaleźć można cenne informacje o szkoleniach ideologicznych prowadzonych przez ZNP. W dalszej części tego zestawienia wymieniono źródła drukowane. W pierwszej kolejności podano wykaz czasopism takich jak *Chowanna*, *Głos Nauczycielski*, *Matematyka. Czasopismo dla Nauczycieli*, *Praca Szkolna*, *Ruch Pedagogiczny*, *Wiadomości Pedagogiczne*, *Życie Szkoły*. Następnie zestawiono akty prawne oraz drukowane materiały statystyczne, pozjazdowe, analizy, apele itp. Może warto zastanowić się też na podziałem tej część bibliografii.

Wysoko należy ocenić zestawienie artykułów, opracowań zbiorowych oraz monografii autorskich. Chociaż z zapisem: Ruta Z., Kliś A., Marmon W., Majorek C., Krukowski J., Jarowiecki J. (red.) *Kształcenie nauczycieli w Polsce Ludowej (1945-1975)*, Kraków 1985 nie można się zgodzić. W wymienionej tutaj pracy swoje rozdziały mają wskazane osoby, ale monografia ostatecznie ukazała się pod redakcją Jerzego Jarowieckiego, Bogdana Noweckiego i Zygmunta Ruty. Warto też ujednolicić zapis pod redakcją (pojawiają się skróty: red., red. w nawiasie, i inne). W większości autor stosuje skrót pod red., ale mamy też na przykład zapis - Pilch, T. (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 1, Warszawa 2003.

Aspekty formalne i językowe

Praca została napisana zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami rozprawy naukowej. Sprecyzowano temat, przeanalizowano dostępną literaturę przedmiotu i przyjęto odpowiednią metodologię badań. Na uwagę zasługują duża staranność w zapisie przypisów i ich liczba (1761). Opracowanie wzbogacone zostało zestawieniami tabelarycznymi oraz ilustracją. Można w tym zakresie mieć pewien niedosyt, ponieważ tego typu uzupełnienie w formie materiału ikonograficznego mogłoby przyczynić się do lepszego odbioru przedstawianych treści. W aneksie zestawiono tabele kursów wakacyjnych i konferencje przedmiotowe z lat 1948-1956 roku oraz kursów wakacyjnych i konferencji przedmiotowych z lat 1956-1961. Całość dobrze się czyta i napisana została poprawnym językiem, w pełni odpowiadającym zasadom przyjętym przez polską gramatykę i ortografię. W spisie treści dla lepszej przejrzystości dodałbym słowo rozdział (rozdział I-IV) i unikał wyodrębnienia podtytułów bez określenia numeracji.

Uwagi polemiczne i krytyczne

Jeżeli autor decydowałby się na opublikowanie rozprawy doktorskiej wato zastanowić się nad syntetycznym ujęciem ogólnych kwestii dotyczących dziejów oświaty i rozwoju szkolnictwa polskiego. Nie wpłynie to w sposób zasadniczy na poziom prezentowanego opracowania, ale pomoże potencjalnemu odbiorcy zrozumieć istotę zjawisk towarzyszących procesowi doskonalenia nauczycieli matematyki, ujętych na łamach czasopism pedagogicznych i matematycznych.

W podsumowaniu i konkluzji

W oparciu o powyższą analizę, rozprawa doktorska pana magistra Krzysztofa Jasińskiego pt. *Problematyka doskonalenia zawodowego nauczycieli matematyki na łamach czasopism pedagogicznych i matematycznych w Polsce w latach 1945-1961* wypełnia podstawowe wymagania pozwalające uzyskać stopień doktora nauk w odniesieniu do dyscypliny pedagogika i obszaru nauk społecznych. Jednocześnie stwierdzić należy, że zaprezentowana do oceny praca doktorska napisana została na poziomie wymaganym, co do tego typu opracowań doktorskich. Z pewnością stanowi oryginalne dzieło oraz powinna być dopuszczona do dalszego postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora.

W odpowiedzi na prośbę zawartą w piśmie przewodnim, co do załączonej rozprawy doktorskiej, jednoznacznie wskazuje punkt pierwszy mówiący o tym, że:

Rozprawa spełnia wymagania sformułowane w Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki i wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Ryszard Ślęczka', written in a cursive style.

Dr hab. Ryszard Ślęczka, prof. UKEN